

**การประยุกต์ใช้เครื่องมือการมองอนาคต เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิต
หมู่ 8 คลองหก อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี**
**Application Of Foresight Tools to Develop A Community Enterprise For
Processing Produce, Village No. 8, Khlong Hok, Khlong Luang District,
Pathum Thani Province**

ไตรมาศ พูลผล¹ ศิวาลัย จงจิรภัทร² ญาดา นภาอารักษ์³ สุริวิภาวรรณ ขุนพิลึก⁴
Trimas Phunphon¹ Siwalai Jongjiraphat² Yada Napha-Ar-Rak³ Suriwipawan Kunpiluk⁴

บทคัดย่อ

จากผลกระทบทางด้านอุทกภัยในปี 2554 กลุ่มผู้ประกอบการพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาส จากทุนเดิมซึ่งเป็นทีนาและบ่อน้ำ รวมถึงในช่วงเวลาดังกล่าวยังมีน้ำขังอยู่เป็นจำนวนมากจึงได้เริ่มลงทุนและต่อยอดการเพาะเลี้ยงมาจนถึงปัจจุบัน จำหน่ายผลิตภัณฑ์ทั้งรูปแบบของพลาสติก และปลาแดดเดียวจนเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ในปี 2558 ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรจังหวัดปทุมธานีในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน และจัดหาช่องทางการจำหน่ายที่หลากหลาย โดยสิ่งที่ผู้ประกอบการให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งคือ มาตรฐาน ความสะอาด ความปลอดภัย และการใส่ใจในการให้บริการเป็นอย่างยิ่ง

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เกิดความยั่งยืน โดยการการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของโครงการ (SROI) ประกอบด้วยการวิเคราะห์ 5 ด้านด้วยกัน คือ (1) Input (2) Activity (3) Output (4) Outcome (5) Impacts จากแนวทางการพัฒนาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ 5 มิติ คือ (1) ด้านเศรษฐกิจ (2) Education (3) Environmental (4) Social และ (5) Mind

จากการวิเคราะห์แนวทางการใช้เครื่องมือการมองอนาคตร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไปสู่ความยั่งยืนพบว่า การเตรียมความพร้อมสู่การเปลี่ยนแปลงที่จะช่วยให้กลุ่มวิสาหกิจเตรียมพร้อมรับกับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต ประกอบด้วย (1) มุมมองต่ออนาคต (2) การกำหนดนโยบาย

¹ อาจารย์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ, E-Mail: trimasp@gmail.com

Lecturer, School of Public Administration, Suvarnabhumi Institute of Technology, Thailand

² อาจารย์ คณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ

Lecturer, School of Business Suvarnabhumi Institute of Technology, Thailand

³ อาจารย์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ

Lecturer, School of Public Administration, Suvarnabhumi Institute of Technology, Thailand

⁴ อาจารย์ คณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ

Lecturer, School of Business Suvarnabhumi Institute of Technology, Thailand

ต่อการวางแผน (3) การตัดสินใจร่วมกัน ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในอนาคต

คำสำคัญ : เครื่องมือการมองอนาคต การพัฒนา วิสาหกิจชุมชน

Abstract

From the impact of the floods in 2011, a group of entrepreneurs turned the crisis into an opportunity from the original capital which was rice fields and a pond during that time there was still a lot of water stagnation, so the entrepreneurs started investing and continued the cultivation until the present day, selling products in the form of fresh fish and sunfish until it became more well known. As a result, in 2015, the community received support from the Pathum Thani Provincial Agricultural Office in setting up a community enterprise and was provided with a variety of distribution channels. The important things that entrepreneurs attached were standards, cleanliness, safety, and best care in providing services.

Another important thing in developing community enterprises for sustainability was analyzing the social return on investment of the project (SROI), it consisted of analyzing 5 aspects: (1) Input (2) Activity (3) Output (4) Outcome of (5) Impacts from the development guidelines cause changes in 5 dimensions: (1) Economics (2) Education (3) Environmental (4) Social, and (5) Mind

From analyzing the ways of using future-looking tools with community enterprise groups towards sustainability, it was found that preparing for change that helped the enterprise group prepare for situations that might occur in the future consisted of (1) Perspective on the future (2) Setting implications for planning (3) Shared decision-making by all parties involved to avoid conflicts in the future.

Keywords: Foresight Tools, Development, Community Enterprise

บทนำ

จากสถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจในปี 2554 ในภาพรวมพื้นที่โดยส่วนใหญ่ของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาได้รับผลกระทบจากมหาอุทกภัย โดยในส่วนของภาคกลางตอนล่างได้รับผลกระทบเป็นอย่างมากทั้งด้านเศรษฐกิจ การเกษตร และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในช่วงเวลาดังกล่าว จนกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิตหมี 8 คลองหกขึ้นมา โดยที่มาจากผลกระทบทางด้านอุทกภัยในปี 2554 ทำให้สถานประกอบการหลายแห่งเริ่มมีมาตรการฟื้นฟู

กิจการในเดือนพฤศจิกายนหลังปริมาณน้ำลด โดยมีนโยบายลดจำนวนพนักงานเพื่อฟื้นฟูกิจการ (Dmc.tv,2554) ส่งผลให้กลุ่มผู้ประกอบการพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาส จากการที่มีทุนเดิมซึ่งเป็นทีนาและบ่อน้ำ รวมถึงในช่วงเวลาดังกล่าวยังมีน้ำซึ่งอยู่เป็นจำนวนมากจึงได้เริ่มลงทุนในช่วงปลายปี 2554 และต่อยอดการเพาะเลี้ยงมาจนถึงปี 2555 จึงสามารถนำผลผลิตจากการเพาะเลี้ยงไปจำหน่ายทั้งรูปแบบของปลาสด และปลาแดดเดียว โดยการดำเนินการเพาะเลี้ยงและการจำหน่ายเริ่มเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ในปี 2558 ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรจังหวัดปทุมธานีในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน และจัดหาช่องทางการจำหน่ายที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยพื้นที่ในการจำหน่ายหลักจะเป็นบริเวณหน้าที่พัก นอกจากนั้นจะเป็นการจำหน่ายรูปแบบส่ง และการจำหน่ายโดยการออกร้าน เช่น ตลาดประชารัฐ ตลาดจัมโบ้ เซียร์รังสิต ซึ่งจากการดำเนินกิจการมาถึงปี 2560 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลคลอง 6 ได้เล็งเห็นถึงโอกาสในการต่อยอดจึงได้พัฒนาโดมสำหรับตากปลาให้กับกลุ่มวิสาหกิจใช้ในการตากปลาที่มีปริมาณมากยิ่งขึ้น นอกจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลคลองหกเข้าร่วมสนับสนุนแล้ว ในปี 2563 จนถึงปัจจุบัน ได้เข้าร่วมโครงการ UBI ของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ในการพัฒนาด้านผลิตภัณฑ์ ตราสินค้า ตลอดจนมาตรฐานเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้จากการพัฒนาดังกล่าวสำนักงานประมงจังหวัด ปทุมธานีเล็งเห็นถึงมาตรฐานทางด้านการผลิตจึงสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดทำโรงเรือน และวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตเพื่อให้มีความพร้อมในการขยายผลการพัฒนาต่อยอดมากยิ่งขึ้น และในปี 2565 สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้เข้ามาให้การสนับสนุนเพื่อเข้าสู่โครงการ BDS ในการพัฒนาระบบมาตรฐานการผลิต นอกจากนั้นกองทุนไฟฟ้า อำเภอนี้ได้เข้ามาสนับสนุนด้านการขยายพื้นที่โรงเรือนการผลิต

ทั้งนี้จากการดำเนินกิจการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จะเห็นได้ว่าตลอดช่วงเวลา 11 ปีที่ผ่านมาผู้ประกอบการได้มีการพัฒนาและสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมร่วมกับกลุ่มภาคีเครือข่ายที่มีความหลากหลาย เพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนการดำเนินกิจการของกลุ่มให้เป็นที่ยอมรับมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้แม้จะได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายมากเพียงใด สิ่งที่สำคัญเป็นอันดับแรกคือ มาตรฐาน ความสะอาด ความปลอดภัย และการใส่ใจในการให้บริการเป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์การดำเนินการ

- 1.เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิตหมี 8 คลองหก อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
- 2.เพื่อศึกษาแนวทางการใช้เครื่องมือการมองอนาคตมาพิจารณาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การมองอนาคต

การมองอนาคตเป็นศาสตร์ที่บูรณาการความรู้จากหลายแหล่งที่มีความหลากหลายเข้ามาไว้ด้วยกัน ไม่ใช่ศาสตร์ทางด้านสังคม พฤติกรรมศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมเท่านั้นแต่การศึกษาเรื่องของการมองอนาคตจึงเป็นเรื่องที่ต้องใช้การตัดสินใจร่วมกัน (Participatory Deliberative Process) โดยการจัดให้มีการร่วมกันวิเคราะห์ของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายใน และภายนอกองค์กร ผ่านกระบวนการระดมความคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือการประชาคมผ่านการ

วิเคราะห์ หรือการวิจัย ซึ่งกระบวนการดังกล่าวอาจใช้เวลา 1-2 ปี เพื่อที่จะได้ข้อสรุปของแนวทางอนาคต ดังนั้นปัจจุบันการกำหนดทิศทาง และอนาคตของกลุ่ม องค์กร หรือเครือข่าย จำเป็นที่สมาชิก และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องร่วมกันใช้ความคิดสร้างสรรค์ (creativity) การคิดวิเคราะห์ (critical thinking) จินตนาการ (imagination) ร่วมกับการใช้ทักษะความสามารถในการสื่อสาร (communication) ของผู้ดำเนินกิจกรรม เพื่อให้สิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นหรือสิ่งที่เป็นนามธรรมให้กับบุคคลอื่นๆ ได้รับรู้ และเข้าใจ

ลักษณะของอนาคต

อนาคตในแต่ละช่วงเวลามีรายละเอียด และวิธีการในการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นการกำหนดอนาคตของพื้นที่ หรือกลุ่มองค์กรแต่ละแห่งก็จะมีแนวทางการดำเนินการวางแผนอนาคตที่แตกต่างกันไป ดังที่ (สถาบันการมองอนาคตนวัตกรรม, 2562: 17-18) ได้อธิบายไว้ดังนี้

1. อนาคตจากการคาดการณ์ (Projected Future) คืออนาคตที่มีสภาพเหมือนกับปัจจุบัน ที่สามารถใช้ข้อมูลจากอดีต และปัจจุบันมาพิจารณาแนวทางในการมองอนาคตที่จะเกิดขึ้นข้างหน้า
2. อนาคตที่มีความเป็นไปได้ (probable futures) คือ อนาคตที่มีความเป็นไปได้สูงที่สามารถเกิดขึ้นในรูปแบบเชิงปริมาณ หรือเชิงสถิติ แต่ระดับความเป็นไปได้ไม่สูงเท่ากับการคาดการณ์
3. อนาคตที่สามารถเกิดขึ้นได้ (plausible futures) คืออนาคตที่สามารถเกิดขึ้นได้จากทฤษฎี และองค์ความรู้ในปัจจุบัน
4. อนาคตที่อาจเกิดขึ้นได้ (possible future) หมายถึงอนาคตที่อาจเกิดขึ้น แต่ทว่ายังไม่มีแนวทางหรือองค์ความรู้ใดที่ยอมรับว่าจะเกิดขึ้นได้
5. อนาคตที่เป็นไปไม่ได้ (preposterous future) หมายถึงอนาคตที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง และไม่มีโอกาสเกิดขึ้นได้
6. อนาคตที่พึงประสงค์ (preferable future) หมายถึงอนาคตที่ควรจะเกิดขึ้น หรือแนวคิดที่เกิดจากการออกแบบในขั้นต้นที่กล่าวมาที่เป็นเพียงกระบวนการคิด

จากที่กล่าวถึงลักษณะของอนาคตทั้ง 6 รูปแบบ สิ่งหนึ่งที่ผู้นำไปใช้ต้องพิจารณา คือช่วงเวลาของสิ่งที่จะเกิดขึ้นภายใต้รูปแบบอนาคตที่ต้องเผชิญ ทั้งในระยะสั้น (3-5 ปี) ระยะกลาง (6-10 ปี) ระยะยาว (11-20 ปี) และระยะยาวมากกว่า 20 ปี

ลักษณะของการมองอนาคตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอาจกล่าวได้ว่าเป็นการวางแผนอนาคตที่อยู่ในระยะสั้นๆ เนื่องจากเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ต้องอาศัยทรัพยากรชุมชน ตลอดจนเครือข่ายในพื้นที่เพื่อช่วยในการขับเคลื่อนและสร้างความเข้มแข็งที่เกิดขึ้น ดังนั้นรูปแบบของการวางแผนทางด้านเวลาจึงมีความเกี่ยวข้องเนื่องกับการปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง จึงมีความสอดคล้องกับ อนาคตจากการคาดการณ์ (Projected Future) โดยใช้ข้อมูลการดำเนินการที่เกิดขึ้นจากปัจจุบันมาสร้างมูลค่าเพิ่ม และวิเคราะห์ความถูกต้องมาใช่วางแผนบริหารการทำงาน และกำหนดแนวทางจากทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น งบประมาณ วัตถุดิบ บุคลากร ตลาด และเครือข่าย

การแบ่งกลุ่มการศึกษาการมองอนาคต

การศึกษาการมองอนาคตเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดกระบวนการตัดสินใจในการเลือกแนวทางที่เหมาะสม หรือเป็นข้อมูลที่น่าไปใช้ในการพยากรณ์ได้ใกล้เคียงกับประเด็นที่สนใจมากที่สุด

ทั้งนี้สิ่งที่สำคัญก่อนที่จะเริ่มต้นการมองอนาคตด้วยการรวบรวมข้อมูลที่มาอยู่ และนำมาสรุปผลว่า ข้อมูลที่มีอยู่เพียงพอต่อการนำมาประกอบการมองอนาคตหรือไม่ ดังนั้นจึงได้แบ่งวิธีการมองอนาคตตามความสามารถของวิธีการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ด้าน ตามที่ Popper, R.(2028: 62-89) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. การสร้างสรรค์ เป็นการผสมผสานระหว่างฐานความคิดเบื้องต้นกับจินตนาการ ซึ่งมาจากศิลปินหรือผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยี วิธีการดังกล่าวมีลักษณะความเด่นชัดที่จะเลือกใช้เทคนิคการระดมสมอง (Brainstorming)

2. ความเชี่ยวชาญ เป็นทักษะและความรู้ส่วนบุคคลในเฉพาะพื้นที่หรือสาขา และมีการนำมาใช้อย่างบ่อยครั้งเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจจากระดับบนลงสู่ระดับล่าง การให้คำปรึกษา และการให้ข้อเสนอแนะในการทำงาน

3. การมีส่วนร่วมเป็นการสนับสนุนหลักฐาน และความเชี่ยวชาญ โดยเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ อย่างหลากหลายที่บางครั้งบุคคลเหล่านี้อาจไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญ

4. เหตุการณ์ประกอบ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการอธิบาย และคาดการณ์ปรากฏการณ์ ในรูปแบบเอกสาร รายงาน และการวิเคราะห์ผล เช่น ข้อมูลสถิติที่เป็นตัวชี้วัด

เมื่อพิจารณาถึงการแบ่งกลุ่มการมองอนาคตจะพบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้มีการกำหนดแนวทางในการพัฒनावิสาหกิจจาก 2 กลุ่มหลักตามที่กล่าวมาในข้างต้น คือ

1. การสร้างสรรค์ ทั้งนี้กระบวนการในการพัฒनावิสาหกิจ จะใช้รูปแบบการบริหารแบบกลุ่มร่วมกันคิด และตัดสินใจ การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจจะมีลักษณะเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ ดังนั้นจะสะท้อนให้เห็นถึงการมีเกื้อกูล และการยอมรับในมติของกลุ่มมากกว่าการตัดสินใจโดยบุคคล

2. การดำเนินการพัฒนาของกลุ่มวิสาหกิจ จะเน้นที่การพัฒนาจากพื้นที่ของความเชี่ยวชาญ โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่มาสร้างมูลค่าเพิ่ม เพื่อลดต้นทุนในการบริหาร และเกิดส่วนต่างของรายได้มาใช้เป็นผลตอบแทนให้กับสมาชิก

การสร้างกรอบให้ “อนาคต”

ถ้าพิจารณาถึงอนาคต และวิธีการปฏิบัติสิ่งแรกที่ต้องดำเนินการ คือ การตั้งเป้าหมาย หรือกรอบแนวทางปฏิบัติให้มีความชัดเจน ถ้าหน่วยงานหรือองค์การมีการวางกรอบที่ชัดเจนให้กับ “อนาคต” ตั้งแต่ต้นจะช่วยให้การวิเคราะห์ การคาดการณ์ โดยใช้กระบวนการสื่อสารไปยังสังคมภายนอกให้รับรู้ ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวถือว่าการตั้งคำถามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น สถานการณ์ปัจจุบันเป็นเช่นไร สิ่งใดคือปัญหาและอุปสรรค เป้าหมายในอนาคตที่ต้องการ สิ่งที่ยากให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และค่านิยมของกลุ่ม โดยสิ่งเหล่านี้เปรียบเสมือนเป็นกระจกที่สะท้อนแนวคิดและมุมมองที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน (Slaughter, R. (1996): 751-762) หรืออาจสรุปได้ว่าถ้าองค์การใดองค์การหนึ่งปฏิเสธที่จะมองอนาคตก็เปรียบเสมือนกับการสื่อสารไปยังเครือข่ายต่างๆได้ ปัจจุบันเป็นเช่นไร อนาคตก็จะเป็นเช่นนั้นไม่เปลี่ยนแปลง สะท้อนให้เห็นถึงการไม่พัฒนา และอาจส่งผลต่อการเติบโตของหน่วยงาน หรือองค์การในอนาคตได้ โดยการกำหนดวัตถุประสงค์ของการมองอนาคต ดังที่ (สถาบันการมองอนาคตนวัตกรรม, 2562: 26-27) กล่าวว่า การมองอนาคต คือ การวิเคราะห์ การคาดการณ์และอธิบายการเปลี่ยนแปลงอนาคต ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะเข้าสู่

การเปลี่ยนแปลงในอนาคต ตลอดจนการจัดทำแผนรับมือที่จะเกิดขึ้น ดังนั้นผู้ที่จัดทำแผนอนาคตต้องการกำหนดให้ค่าการมองอนาคตเป็น “การวิเคราะห์” หรือ “การออกแบบ” ดังนี้

1. การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นวิธีการที่ต้องอาศัยระเบียบและวิธีการศึกษา และข้อมูลที่ชัดเจน เพื่อมาเป็นข้อมูลสำหรับการกำหนดแนวทางการมองอนาคตในระยะสั้น และระยะปานกลาง โดยอาศัยข้อมูลที่มีอยู่มาวิเคราะห์

2. การออกแบบ (Design) เป็นสิ่งที่ผู้ออกแบบอนาคตต้องร่วมกันสมาชิกเพื่อใช้จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้สมาชิก และผู้มีส่วนร่วม พยายามที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่กำหนดไว้ จึงมีความเหมาะสมกับการมองอนาคตในระยะยาว

แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

จากการการขับเคลื่อนดังกล่าวนำไปสู่ผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย และเป็นที่ต้องการของตลาดมากยิ่งขึ้นในปัจจุบันที่เป็นตลาดออนไลน์ ตลาดออฟไลน์ และ ตลาดเครือข่ายของผู้ประกอบการที่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายส่วนงานภาครัฐ ตลอดจนการลงพื้นที่ของผู้อยู่อาศัย เพื่อร่วมกันวางแผนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น อันสะท้อนจากผลผลิตที่มาจากนวัตกรรม และการต่อยอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ที่ส่งมอบให้กับกลุ่มวิสาหกิจ เช่น เครื่องอบพลังงานแสงอาทิตย์รุ่นหลังเต่า ผลิตภัณฑ์ปลาแดดเดียวอบพร้อมการรับรองมาตรฐานอาหารและยา (อย.) การจัดทำตราสินค้า และการจัดหาช่องทางการจำหน่ายที่มีความหลากหลาย เมื่อพิจารณาจากปัจจัยการสนับสนุนไปสู่การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของโครงการ (SROI) (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2565) ว่าเป็นการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมที่เป็นแนวทางหนึ่งในการวิเคราะห์เพื่อที่สามารถวัดผลประโยชน์ของโครงการที่สร้างคุณค่าต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยผ่านการวิเคราะห์จากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินโครงการครั้งนี้ คือ 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิต หมู 8 คลองหกล 2) เครือข่ายชุมชนผู้ค้าผลผลิตทางการเกษตรและผลผลิตทางการประมง ตำบลคลองหกอำเภอคลองหลวง และ 3) องค์กรเครือข่ายที่ร่วมสนับสนุนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ อันส่งผลต่อมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (ไชยยะ คงมณี ,2565:7-9) ประกอบด้วยการวิเคราะห์ 5 ด้านด้วยกัน คือ

1. Input คือ ทรัพยากรที่เป็นปัจจัยนำเข้าตั้งต้นการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจากหน่วยงานเครือข่าย

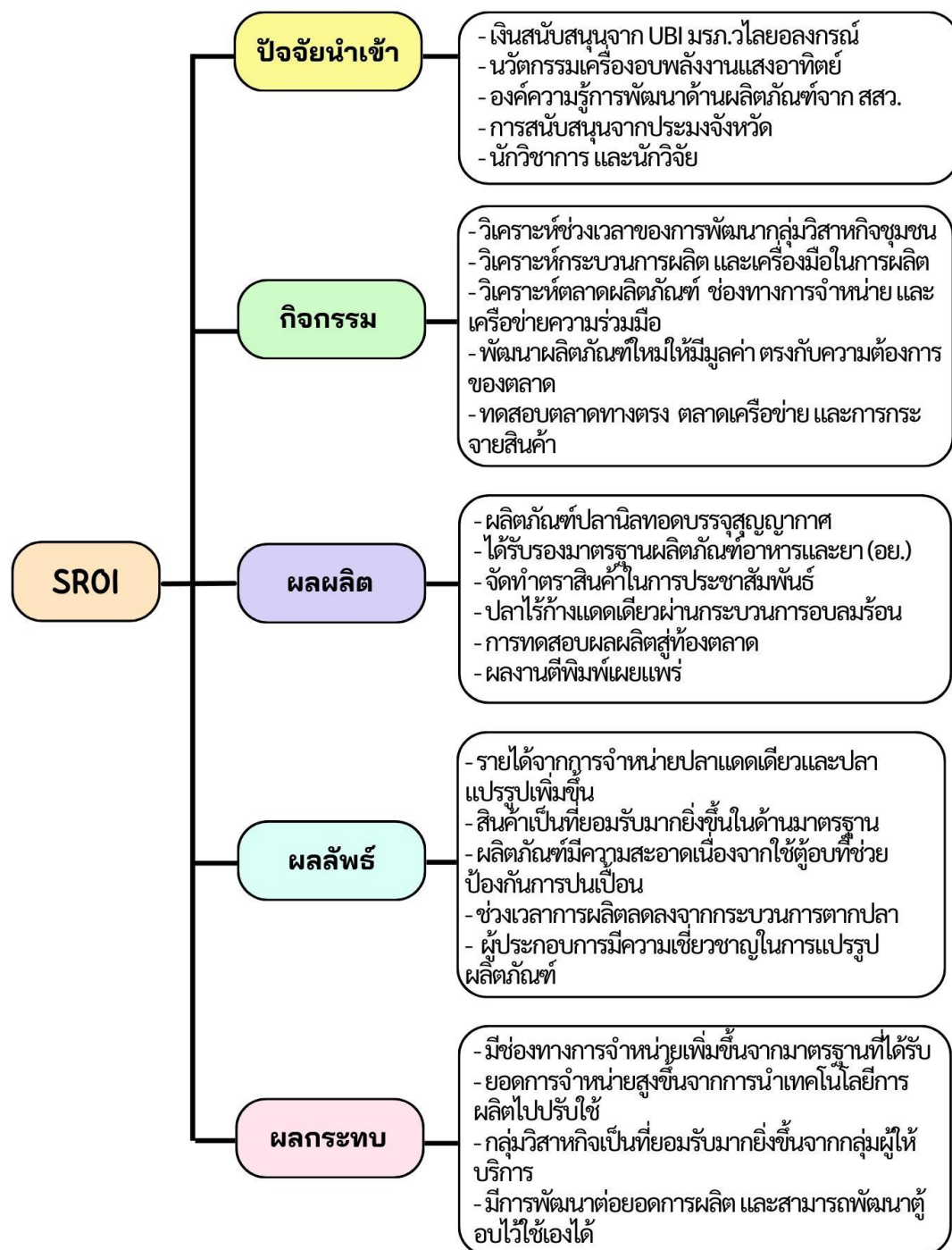
2. Activity คือ การดำเนินงานวิธีการ หรือกระบวนการเพื่อตอบวัตถุประสงค์

3. Output คือ ผลผลิตที่เกิดจากการบวนการและกิจกรรมการพัฒนา

4. Outcome คือ ผลผลิตเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งผู้ใช้ และเครือข่ายที่เกิดการเปลี่ยนแปลง

5. Impacts คือ การนำผลที่เกิดขึ้นไปขยายผลอันส่งผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

จากการวิเคราะห์ และศึกษารายละเอียดการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาภายใต้แนวคิดการประเมินผลลัพธ์และผลกระทบ (SROI) ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิต หมู 8 คลองหก สามารถอธิบายในรูปแบบตารางได้ ดังนี้

รูปที่ 1 การประเมินผลลัพธ์และผลกระทบของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การประเมินผลลัพธ์และผลกระทบของโครงการวิจัย (SROI) ของผู้ประกอบการเชิงพื้นที่จะเห็นว่า ผลผลิต และผลลัพธ์ อันส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวงที่กว้างมากยิ่งขึ้นสำหรับกลุ่มบุคคล

ที่ต้องการพัฒนา และสามารถนำไปต่อยอดองค์ความรู้ ทั้งนี้การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนในพื้นที่จากแนวทางการพัฒนาดังกล่าวสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ได้ใน 5 มิติ (มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2564:41) คือ

1. ด้านเศรษฐกิจ (Economic) คือ กลุ่มวิสาหกิจ และเครือข่ายผู้ประกอบการในพื้นที่มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตที่เพิ่มขึ้นจากการพัฒนา และผลผลิตดั้งเดิม
2. ด้านการศึกษา (Education) คือ ผู้ประกอบการเกิดองค์ความรู้ และแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และช่องทางการจำหน่าย
3. ด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental) คือ เกิดการพัฒนารูปแบบการดำเนินธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีคุณภาพป้องกันการปนเปื้อน และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
4. ด้านสังคม (Social) คือ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม การช่วยเหลือในรูปแบบของเครือข่ายผู้ประกอบการ
5. ด้านจิตใจ (Mind) คือ เกิดการยอมรับ เชื่อถือ อันจะส่งผลให้การปฏิบัติงานต่างๆ ในอนาคตสามารถดำเนินการได้คล่องตัวมากยิ่งขึ้น

จากแนวคิด 3ES+M เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนให้ เป็นไปตามความต้องการทางด้านเศรษฐกิจแล้วสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง คือ สามารถใช้เป็นแนวทางการพัฒนางานได้ทั้งระบบ เช่น ด้านบริหาร ด้านการจัดการเครือข่าย ด้านการรับรู้ ด้านการยอมรับ และด้านคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้ประกอบการในพื้นที่จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในหลายมิติด้วยกัน

เมื่อพิจารณาถึงสิ่งที่สะท้อนออกมาในรูปของผลกระทบ (Impact) จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าการนำแนวคิด 3ES+M มาขับเคลื่อนส่งผลให้เกิดการบูรณาการร่วมกันระหว่าง ผู้ประกอบการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ชุมชน และองค์การเครือข่าย

ก่อให้เกิดแรงขับเคลื่อนในการพัฒนาซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากภายในของผู้ประกอบการที่ได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อจำกัดของวิสาหกิจ อันนำไปสู่กระบวนการแสวงหาความรู้ เพื่อกำหนดเป็นแนวทางในการปฏิบัติโดยอาศัยการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมภายในของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และการสร้างเครือข่ายภายนอกจากส่วนราชการและหน่วยงานสนับสนุนอื่นๆ ทำให้เกิดการพัฒนาระดับการรับรู้สู่ชุมชน และเกิดการยอมรับมากยิ่งขึ้น โดยจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลง เช่น การมีมาตรฐานของสินค้า การส่งเสริมด้านการตลาด เกิดการยอมรับของสังคม

รูปที่ 2 การบูรณาการร่วมผ่านกระบวนการ 3ES+M

การเตรียมความพร้อมเพื่อขยายผลสู่ความยั่งยืน อันจะก่อให้เกิดความมั่นคงคนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน และเครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำเป็นต้องกำหนดรูปแบบของภาพอนาคตเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ตลอดจนการเตรียมความพร้อมสู่การเปลี่ยนแปลงที่จะช่วยให้กลุ่มวิสาหกิจเตรียมพร้อมรับกับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต (สถาบันการมองอนาคตนวัตกรรม, 2562: 13-27) อันประกอบไปด้วย

- 1 มุมมองต่ออนาคต คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ที่จัดทำข้อเสนอของโครงการ เพื่อรองรับต่อสถานการณ์ และนโยบายการขับเคลื่อนของส่วนราชการ และหน่วยงานเครือข่ายในการขับเคลื่อน
- 2 การกำหนดนโยบายต่อการวางแผน จะช่วยให้คณะทำงานสามารถลำดับเหตุการณ์ก่อนหลัง และกิจกรรมที่มีความสำคัญ เพื่อให้เหมาะสมกับงบประมาณในการสนับสนุน
- 3 การตัดสินใจร่วมกัน การดำเนินงานต้องเน้นที่การตัดสินใจร่วมกันกับทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในอนาคต

การกำหนดแนวทาง และเครื่องมือที่ใช้สำหรับการมองอนาคตแล้ว สิ่งหนึ่งที่ต้องให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนร่วมดำเนินการ คือ การวิเคราะห์ คาดการณ์ และอธิบายการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับภาพธุรกิจในอนาคตที่ในแบบที่พึงประสงค์ จากการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมที่นำมาใช้ในการขับเคลื่อนภาพอนาคตจะเห็นได้ว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเตรียมความพร้อมในการพัฒนาพื้นที่ด้านการผลิตโดยจัดทำในรูปแบบของโรงเรือนให้มีความพร้อมในการขอรับรองมาตรฐาน โดยการ

ขับเคลื่อนภาพอนาคตดังกล่าวเป็นการประสานความร่วมมือของเครือข่ายภาคประชาชน และส่วนราชการในพื้นที่ที่ผ่านการวิเคราะห์ร่วมกัน อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในภาพอนาคตของกลุ่มวิสาหกิจ

การพัฒนาศักยภาพบุคลากร เพื่อสร้างความพร้อม (Coaching)

การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ได้มีการกำหนดแนวทางในการพัฒนา โดยอาศัยพื้นฐานจากปัญหา (Problem Based Learning) ที่มีปัญหาและความต้องการที่แตกต่างกันออกไปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้กระบวนการพัฒนาศักยภาพสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมความสัมพันธ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้แนวคิด 5 IN (Innovation) นราวิทย์ ศรีเปารยะ (2012) ได้กล่าวถึงแนวทางการขับเคลื่อนผ่าน Innovation mix คือ

1. เป็นคนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (initiate) การวางแผนทางเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่ายระบบวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งผ่านกระบวนการพัฒนา เช่น การถอดบทเรียน การประชุมเครือข่ายเพื่อวางแผนการทำงาน และการวิเคราะห์ปัญหาตลอดจนแนวทางการขับเคลื่อนร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย

2. การสร้างแรงบันดาลใจ (inspiration) การกระตุ้นการพัฒนา และการสร้างศักยภาพความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจผ่านกระบวนการ การสร้างภาพอนาคต (foreside) การพัฒนาเชิงพื้นที่ เพื่อให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชนร่วมกันจัดทำแผนการพัฒนา และกำหนดเป้าหมายทิศทางของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน

3. มีอิสระทางความคิด (independent) จากการวางแผนและกำหนดแนวทางการทำงานร่วมกันของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนผ่านกระบวนการจัดการตนเอง โดยกำหนดหน่วยงานพี่เลี้ยงที่ทำหน้าที่ในการประสาน และถ่ายทอดองค์ความรู้ในการปฏิบัติงานผ่านการสนับสนุนทางด้านองค์ความรู้ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้วิสาหกิจชุมชนสามารถอยู่รอดได้อย่างยั่งยืน

4. ความทันสมัย สามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาด (in trends) การส่งเสริมการจัดตั้งเครือข่ายเพื่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนผ่านการเรียนรู้ของปัญหา และข้อจำกัดของวิสาหกิจชุมชนแต่ละวิสาหกิจชุมชน โดยใช้แนวทางการแก้ไขเพื่อให้เกิดความอยู่รอดอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวต้องอาศัยกลไกทางด้านการตลาดเข้ามามีส่วนช่วยในการขับเคลื่อน เช่น พฤติกรรมของผู้บริโภค ความต้องการของสินค้าเกษตรอินทรีย์ ช่องทางการจำหน่าย การแปรรูปและพัฒนา และความเชื่อมั่นในผลิตภัณฑ์ จากปัจจัยดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยที่ได้มีการดำเนินการวิเคราะห์ และแก้ไขผ่านการพัฒนาและเพิ่มช่องทางการตลาดที่มีความหลากหลายมากขึ้น

5. รักในสิ่งที่ทำ (in love) จากการดำเนินการส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยกระตุ้นให้สมาชิกเครือข่ายได้มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ผ่านกระบวนการร่วมคิด ร่วมแก้ไข และร่วมกันพัฒนา จนก่อให้เกิดเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

จากแนวทางการใช้ 5 IN (Innovation) เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้รับการสนับสนุนด้านการพัฒนาองค์ความรู้ และการจัดเวทีพัฒนาศักยภาพให้กับสมาชิกวิสาหกิจชุมชนจากสำนักงานเกษตรจังหวัดปทุมธานี สำนักงานประมงจังหวัดปทุมธานี และศูนย์ให้บริการ SMEs ครอบคลุม จังหวัดปทุมธานี เพื่อร่วมกันกำหนดทิศทาง ความต้องการ และภาพอนาคตของกลุ่ม ทั้งนี้จากกระบวนการดังกล่าวทำให้ทราบว่าปัญหา และความต้องการของกลุ่ม คือ เรื่องการตลาด

การส่งเสริมการจัดจำหน่าย การสร้างตราสินค้า และการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ จากประเด็นดังกล่าวจึงได้มีการบูรณาการร่วมกันของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และเครือข่ายภาครัฐร่วมกันออกแบบ พัฒนาตราสินค้า และจัดหาบรรจุภัณฑ์ สนับสนุนด้านการจัดจำหน่ายให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงพื้นที่ กระตุ้นให้เกิดการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจะกระตุ้นให้สมาชิกได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยน และพัฒนาผ่านระบบเกื้อกูล พึ่งพาอาศัยกันอย่างมีส่วนร่วม เพื่อที่จะสามารถขับเคลื่อนให้เกิดความยั่งยืนในภาพอนาคตของพื้นที่ต่อไป

บรรณานุกรม

- ไชยยะ คงมณี. (2565). แนวคิดการประเมินผลลัพธ์และผลกระทบของโครงการวิจัย: Economic Analysis & Social Return On Investment, SROI, (ออนไลน์). สืบค้นจาก: <https://rdo.psu.ac.th>, (11 กรกฎาคม 2566).
- นราวิทย์ ศรีเปารยะ. (2012). **คุณสมบัติ นักพัฒนาตามทฤษฎี 5 IN (Innovation Mix)**. (ออนไลน์). สืบค้นจาก: <https://www.gotoknow.org/posts/369101>. (11 กรกฎาคม 2566).
- สถาบันการมองอนาคตนวัตกรรม (IFI). (2562). **เครื่องมือการมองอนาคต**. สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.). (2565). **การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม: Social Return On Investment (SROI)**. (ออนไลน์). สืบค้นจาก: <https://thailand-sroi.online/>. (11 กรกฎาคม 2566).
- Dmc.tv. (2554). **น้ำท่วมปทุมธานี สถานการณ์น้ำท่วมปทุมฯล่าสุด Update!**. (ออนไลน์). สืบค้นจาก: <https://www.dmc.tv/article/12299>. (11 กรกฎาคม 2566)
- Popper, R. (2008, October). "How are foresight methods selected?". **Foresight**. 10(6). 62-89.
- Slaughter, R. (1996, October). "Future Studies: Form Individual to Social Capacity". **Futures**. 28(8). 751-762.